

3. Козубовська І. В., Товканець Г. В. Соціальна профілактика девіантної поведінки: корекція відхилень у поведінці важковиховуваних дітей у процесі професійного педагогічного спілкування. Ужгород : Патент, 1998. 195 с.

4. Макаренко А. С. С любовью и тревогой. Киев : Изд-во УСХА, 1989. 368 с.

5. Психотерапевтическая энциклопедия / под ред. Б. Д. Карвасарского. СПб. : Питер, 2000. 1024 с.

Одержано 19.03.2019

Рассмотрена общая характеристика девиантного поведения, проведен теоретический анализ подхода к изучению девиантного поведения и общих характеристик понятий.

Ключевые слова: девиация, девиантное поведение, девиантность личности.

УДК 159.94:316.62

Сергій Олексійович ГАРЬКАВЕЦЬ,

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології та соціології

Східноукраїнського національного

університету імені Володимира Даля (м. Сєвєродонецьк);

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2539-3838>

ПРОЯВИ КОНКУРЕНТНОЇ ВІКТИМНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ

Розглядаються особливості прояву феномена конкурентної віктимності особистості в умовах розвитку соціального конфлікту. Зазначається, що конкурентна віктимність виступає деструктивним чинником, який генерує загострення конфлікту та значно ускладнює пошуки шляхів щодо примирення ворогуючих сторін.

Ключові слова: жертва, ідентичність, конкурентна віктимність, примирення, соціальний конфлікт.

Феномен «конкурентна віктимність» («competitive victimhood» (CV)) вперше був екстрапольований в науковий дискурс зарубіжними дослідниками М. Noor, R. J. Brown, G. Prentice у 2008 році, у зв'язку з вивченням конфлікту та можливостей міжгрупового примирення у Північній Ірландії [5]. Науковці з'ясували, що під час соціального конфлікту (особливо збройного конфлікту) виникає загальна тенденція у конфліктуючих сторін, конкурувати між собою за статус жертви. Кожному з опонентів вважається, що саме вони несуть непорівнянні

втрати й найбільш страждають від даного конфлікту. Тобто, конкуруюча віктимність надає розуміння того, як потуги членів ворогуючих груп призводять до того, що їхні представники вважають власні страждання набагато більшими, ніж страждання супротивника, що саме вони є потерпілою стороною й прихильність інших повинна бути на їхньому боці.

При цьому, чим вище рівень ескалації конфлікту, тим більш значущою виявляється роль жертв і втрат, що несуть конфліктуючі сторони у непримиренному протистоянні, що також звужує можливе поле для його подолання [1]. Якщо конфлікт виявляється затяжним (кожного дня хтось гине або отримує поранення), кожна зі сторін прагне збільшити власні страждання з метою отримати підтримку, співчуття, розуміння з боку тих, хто спостерігає за ним зі сторони. Отримавши таку підтримку «жертва» демонструє власну жертвовність, прагне закріпити та посилити відчуття того, що її війна справедлива, а отже вона може дозволити більше, ніж співчуття. Жертва вважає, що вона має право на максимальну компенсацію втрат, наполегливо її вимагає та очікує. При цьому не звертає уваги на те, що сама іноді вдається до деструкцій, вчиняє насильницькі дії та несе моральну, правову, матеріальну провину за скоєне. Разом із цим, конкурентна віктимність у групі виконує такі функції як формування установок на ескалацію конфлікту у її членів, посилення ідентифікації членів групи, послаблення відповідальності за вчинення аморальних і злочинних дій, втягування в конфлікт нових індивідів і неможливість міжгрупового примирення та прощення [2].

Отже, феномен конкурентної віктимності зумовлює зростання ворожнечі та агресії між конфліктуючими сторонами, що тільки збільшує їхні страждання. При цьому, на думку членів цих груп, їхні страждання є не порівняно більшими, ніж страждання їхніх опонентів.

Соціальний конфлікт, що відбувається на Південному сході України, має всі підстави для прояву феномена конкурентної віктимності у ворогуючих сторін на достатньо високому рівні. Це зумовлено тим, що значна частина мешканців (мешкають як на тимчасово окупованій території, так й в Україні) Донбасу (можливо не тільки мешканців цього регіону) є «хворою» на синдром жертви й ця хвороба, скоріше за все, перетворилася на хронічну [3]. Власно віктимізація населення відбувалася тривалий час (втрата радянської ідентичності, боротьба за мову, героїв тощо), а отже все це ускладнювало розуміння процесів, що відбувалися в пострадянському, українському соціокультурному просторі. Тому проблема вирішення соціального конфлікту полягає не тільки в тому, щоб протиборчі сторони сіли за

стіл перемовин і домовилися про припинення війни, але й конструктивного ставлення один до іншого з метою досягнення дійсного примирення та прощення. При цьому у конфлікті на Донбасі не може бути переможців і переможених, якщо ми розглядаємо цей конфлікт із точки зору примирення сторін, а не продовження війни до переможного кінця [3].

Отже, долаючи соціальний конфлікт, перш за все, слід вирішувати проблему конкурентної віктимності, оскільки деструктивне поводження опонентів буде заперечувати конструктивні кроки у цьому напрямку. Такі деструкції можна подолати, якщо спробувати змінити емоційне ставлення суб'єктів конфлікту один до одного. Наприклад, збільшення ваги когнітивної переоцінки ситуації, зменшує амплітуду негативних емоцій та посилює політику щодо вирішення конфлікту, як єдино можливого.

Також набуття членами конфліктуючих сторін загальної ідентичності жертви призводить до зниження рівня конкурентної віктимності та збільшує шанси на порозуміння. Результати одного з соціологічних досліджень засвідчили, що тільки 16 % респондентів в Україні притримуються принципу «око за око», тобто помститися за загиблих, у той же час, 52 % членів родин загиблих військових випробовують до родин тих, хто загинув у протистоянні з українськими воєнними, співчуття [4]. Тобто, такі респонденти спроможні зрозуміти та розділити біль втрати з того боку, що може свідчити про єдність ідентифікації жертв конфлікту. «Подібне тягнеться до подібного», а отже саме набуття членами конфліктуючих сторін загальної ідентичності жертви може призвести до зниження рівня конкурентної віктимності конфліктуючих сторін та збільшити шанси на порозуміння. Для цього необхідно, щоб у якості переговорників виступали представники саме таких груп, які мають внутрішній потенціал до примирення та вміють пробачати, а не ті, хто належать до групи так званих «холіварів».

Список бібліографічних посилань

1. Гарькавец С. А. Проблема конкурентной виictimности и вооруженный конфликт на юго-востоке Украины. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Психологія*. 2016. № 2 (42). С. 39–49.
2. Гарькавец С. О. Конкурентна віictimність та її психологічні механізми. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2017. № 1 (42). С. 59–67.
3. Гарькавец С. О. Особливості формування установки конкурентної віictimності в умовах збройного конфлікту – досвід мешканців Донбасу. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2018. № 8 (12). С. 37–41.

4. Українці розходяться у думках щодо амністії бойовиків на Донбасі // Укрінформ : сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2382581-ukrainci-rozhodatsa-u-dumkah-sodo-amnistii-bojovikiv-na-donbasi.html> (дата звернення: 05.02.2019).

5. Noor M., Brown R. J., Prentice G. Precursors and mediators of inter-group reconciliation in Northern Ireland. A new model. *British Journal of Social Psychology*. 2008. Vol. 47 (3). P. 481–495.

Одержано 02.03.2019

Рассматриваются особенности проявлений феномена конкурентной виктимности личности в условиях развития социального конфликта. Утверждается, что конкурентная виктимность является деструктивным фактором, который генерирует обострение конфликта и значительно осложняет поиски путей ведущих к примирению враждующих сторон.

Ключевые слова: жертва, идентичность, конкурентная виктимность, примирение, социальный конфликт.

УДК 159.923

Галина Вадимівна ГУМЕНЮК,

кандидат психологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник лабораторії вікової психофізіології
Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5406-3723>

ЦІННІСТЬ ОСОБИСТІСНОГО РЕСУРСУ ВЧЕНОГО В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Показано, що виникнення нової реальності українського суспільства обумовлює і нові умови праці, зокрема для діяльності вітчизняних учених. Обґрунтовується цінність виваженого ставлення до організації праці науковців. Розглянуто особистісний ресурс вченого як ключову передумову його ефективної професійної діяльності та професійного розвитку.

Ключові слова: вчений, наукова діяльність, особистісний ресурс, професійний розвиток.

В умовах активних трансформаційних змін у суспільстві з підвищеною складністю інформаційної його складової посилюється культурно-ціннісне навантаження на вченого як представника інтелектуальної праці, від продуктивності якого залежить добробут і процвітання суспільства. На продуктивність його роботи покладені